

Nacismus i komunismus nás připravily o vědce. Odešlo jich několik tisíc

24.5.2011 ČRo - rádio Česko.cz

Magdaléna Trusinová, Martina Mašková, Marián Vojtek

Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd soustavně sleduje osudy českých a slovenských vědců z doby nacismu a komunismu. Na toto téma pořádá konferenci nazvanou Vědci v exilu a diktátorské režimy 20. století a vydává knihu. Jmenuje se Sto českých vědců v exilu.

Kolik vědců z Československa během nacismu a komunismu odešlo lze těžko odhadnout. „Ale můžeme předpokládat, že v období nacismu těch špičkových vědců odešlo několik set, v období po únoru 1948 můžeme předpokládat, že jich bylo tak 800 asi a v období po srpnu 1968 asi 2000,“ řekl Rádiu Česko spolupořadatel konference Antonín Kostlán. Vědu z Ruskam ovlivňovaly vládní ideologie. Například vědy lisenkismu sem velice silně pronikaly a ovlivňovaly vývoj přírodních věd: „Podobným způsobem byly definovány i humanitní vědy a společenské vědy. Třeba sociologie vůbec tou dobou neexistovala, byla to takzvaná buržoazní pavěda, protože nabízela režimu příliš pravdivé zrcadlo, takže musela být vytlačena spíše nějakými ideologickými konstrukty.“ Jaroslav Koutecký učil na berlínské univerzitě Vědci, kteří odcházeli do zahraničí, už měli určité zkušenosti s cizinou, kde například studovali. „Já bych připomněl například chemika Jaroslava Kouteckého, který, to se málo ví, už v 50. letech byl proskřibovaný, protože se pokusil o přechod státní hranice a pak byl dva roky na nucených pracích. Jeho odchod v roce 1968, kde se pak stal profesorem na univerzitě v Berlíně, byl svým způsobem zákonitý,“ uvedl Kostlán. Vědci se po roce 1989 snažili české vědě pomoci. Jak se českým vědcům dařilo po roce 1989, mapuje výše uvedená kniha. Skupina vědců se vyznačovala tím, že se velice rychle snažili dostat českou vědu z mezinárodní izolace. „Řada z nich časem potom také začala působit v České republice na nejrůznějších akademických pozicích, byť někteří z nich působili paralelně jak ve své nové zemi, tak Československu,“ uzavřel profesor Antonín Kostlán s tím, že to je právě případ Jaroslava Kouteckého.

URL | http://www.rozhlas.cz/_zprava/897439

[zpět](#)

Encyklopedie sleduje osudy českých vědců v emigraci

24.5.2011 ct24.cz

hab

Praha - Na pultech českých knihkupectví se objeví nová encyklopedie s názvem Sto českých vědců v exilu. Ukazuje portréty významných českých vědců, kteří před režimem utekli do zahraničí a po revoluci se někteří opět vrátili. Nejsilnější motivací pro většinu z nich byla svoboda bádání, jak pro Českou televizi potvrdili editoři knihy Soňa Štrbánová a Antonín Kostlán z **Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR**. Podle nich se nejvíce vědců uchýlilo do exilu právě z technických oborů, kterým v socialistickém Československu chyběla dostupnost nejnovějších světových poznatků. Křest knihy se uskuteční právě dnes v Národním technickém muzeu v Praze ve dnech konání mezinárodní konference těch, kteří se zajímají o problematiku vědců v exilu.

Podle Kostlána v Československu můžeme vystopovat tři období, v nichž docházelo k odlivu mozků ze země. "První bylo za druhé světové války, druhé bylo hned po únoru 1948, (...) a poté po 21. srpnu 1968," upřesnil a dodal, že právě poslední vlna s sebou vzala na dva tisíce vědců špičkového formátu.

Historička Soňa Štrbánová k vydání knihy:

"Domnívám se, že je to velký dluh, který mají historici vůči rozvoji vědy. Je nutné si uvědomit, že česká věda a kultura byla tímto exodem vědců nesmírně ochuzena a my na to už pomalu začínáme zapomínat."

Za totality byly podmínky pro práci vědců velice omezené. "Nebyla možnost cestovat do zahraničí a dovážet kvalitní přístroje," potvrzuje Štrbánová. Chyběla také dostupnost nejnovějších zahraničních časopisů s aktuálními poznatky ze světa vědy. Nejsilnější motivací pro většinu z nich byla nicméně svoboda bádání. "Bádání bylo omezeno nejen tzv. státním plánem, ale také celkovou atmosférou totality," potvrzuje historička. Věda je totiž podle ní ta kategorie, která potřebuje pro svůj rozvoj svobodu a demokracii.

Pouze pětina odešlých vědců byla z humanitních oborů

"Nadprůměrně můžeme sledovat emigraci v chemických oborech," podotýká Kostlán. Hned za nimi se odebralo i mnoho fyziků, ekonomů či imunologů, kteří v zahraničí pro svou činnost našli mnohem lepší uplatnění. Jejich cílovou destinací se staly Spojené státy a Kanada stejně jako západní Evropa. Takový masový odchod byl podle Štrbánové velkou ranou rozvoji naší vědy, která se dodnes zcela nezacelila. Celá řada vědců nicméně po revoluci začala působit paralelně jak na svém novém působišti, tak v České republice.

Sto českých vědců v exilu

Encyklopedie přináší zasvěcené medailony věnované stovce významných vědců ze všech vědních oborů (matematiky, fyzikálních a technických oborů, chemie a vědy o životě, společenských věd a humanitních oborů). Jde vesměs o někdejší pracovníky českých ústavů **Československé akademie věd** (existovala 1952 – 1992), kteří později odešli do exilu a pokračovali ve své odborné práci na významných zahraničních pracovištích.

URL| <http://www.ct24.cz/domaci/124989-encyk...sleduje-osudy-ceskych-vedcu-v-emigraci/>

[zpět](#)

Sto českých vědců v exilu
24.5.2011 ČT 24, 05:59 Studio 6

Sto českých vědců v exilu - tak se jmenuje nová encyklopedie, která přináší portréty významných českých expertů, kteří utíkali před komunisty. Mnozí se pak vrátili a pomáhali tuzemské vědě a výzkumu. O jejich činech dnes budou mluvit i historici na odborné konferenci v Praze.

Vystupující

- František LUTONSKÝ, moderátor
- Barbora KROUŽKOVÁ, moderátorka
- Soňa ŠTRBÁNOVÁ, historička, **Ústav pro soudobé dějiny AV ČR**
- Antonín KOSTLÁN, historik, **Ústav pro soudobé dějiny AV ČR**

(pouze anotováno)

[zpět](#)

Třídenní mezinárodní konference se zabývá problémy exilu

V Praze v úterý začala třídenní mezinárodní konference Vědci v exilu a diktátorské režimy 20. století. Pořádá ji Kabinet dějin vědy **Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd**, podle kterého je i dnes mnoho totalitních režimů, které vyhánějí vědce do cizích zemí, a je proto potřeba, aby se tímto problémem systematicky zabývali historikové i sociologové. Na tiskové konferenci to řekla členka organizačního týmu Soňa Štrbářová.

Konference se účastní kolem stovky vědců z celého světa, mezi nimi i čelní světoví odborníci na exil. Zaměří se na neblahý vliv nacistického a komunistického režimu na vědu a výzkum nejen v někdejší Československu, ale v celé Evropě v letech 1918 až 1989. Ještě před zahájením konference účastníci pokřtili knihu *Sto českých vědců v exilu*, kterou vydalo nakladatelství **Academia**. Je to podle autorů Štrbářové a Antonína Kostlána výběr těch nejúspěšnějších, kteří před emigrací pracovali v **Akademii věd**. Autoři uvedli, že disponují databází 720 vědců, kteří pracovali v akademii a za komunistického režimu se Rozhodli Československo opustit.

Vědci v exilu

25.5.2011 ČT 24, 22:00 Události, komentáře

Daniela DRTINOVÁ, moderátorka

V Národní technické knihovně probíhá třídenní konference Vědci v exilu a diktátorské režimy 20.století, která se zaměřuje na doposud málo zmapované téma vlivu nacistického a komunistického režimu na vědu a výzkum. V rámci mezinárodního setkání, které pořádá **Akademie věd**, byla pokřtěna publikace 100 českých vědců v exilu.

Mario KUBAŠ, redaktor

Mezi lety 1948 až 89 vyhnal komunistický režim z Československa do exilu tisíce intelektuálů. Mezi nimi i stovky vědců. Emigrační vlna se zvedala od poloviny 50.let. V roce 66 se ale v důsledku politického vývoje takřka zastavila.

Antonín KOSTLÁN, **Ústav pro soudobé dějiny AV ČR**

S 21.srpnem 1968 se ten emigrační proces obnovuje a to už nejde o desítky lidí, to už jde o stovky lidí, takže většina té emigrace spadá do období od 21.srpna až zhruba do poloviny roku 1970, kdy už jsou zase hranice uzavírány.

Mario KUBAŠ, redaktor

Na situaci reagovaly i zahraniční univerzity a výzkumná pracoviště, která přijímala vědce hlavně v období výrazných politických událostí.

Ivan LEFKOVITS, imunolog

Ti, co odešli v 68. z Československa, ty měli ohromnou vlnu sympatií a dveře jim byly otevřeny. Toto platí ve Švýcarsku, to platí v Rakousku, to platí v Americe. Bohužel ta vlna těch sympatií a takový tý filantropie, ta brzo odpadne a ty lidi potom začínají bojovat s existenčními problémy.

Soňa ŠTRBÁŇOVÁ, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

Ten přínos vědců emigrantů v jednotlivých zemích, ať už to bylo ve Velké Británii nebo v Americe, nebo v Kanadě, neobyčejným způsobem obohatil vědu v těchto zemích.

Mario KUBAŠ, redaktor

Z Československa emigrovalo 200 až 250 špičkových vědců. Celkové množství vědeckých pracovníků, kteří opustili republiku kvůli politickým důvodům, je odhadováno na 2000. Do encyklopedie se ale vešla pouze stovka těch nejúspěšnějších vědců, ti byli vybráni podle kritéria přínosu danému vědnímu oboru.

Antonín KOSTLÁN, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

Což je věc, která se posuzuje velmi těžko, takže my jsme měli dost široké okruhy odborníků vždycky pro každý daný vědecký obor.

Mario KUBAŠ, redaktor

Akademie věd plánuje vytvořit i online databázi všech exilových vědců. Nejenom těch nejúspěšnějších. Mario Kubaš, Česká televize.

Daniela DRTINOVÁ, moderátorka

Ivan Lefkovits emigroval po srpnu 1968 do Švýcarska, kde se prosadil a stal se předním imunologem. Vedl i výstavbu Basilejského imunologického institutu, ze kterého pocházejí tři laureáti Nobelovy ceny. Vítejte ve studiu komentovaných Událostí.

Ivan LEFKOVITS, imunolog

Dobrý večer.

Daniela DRTINOVÁ, moderátorka

Pane profesore, jak bylo těžké prosadit se jako vědec v emigraci a lišila se ta pozice od ostatních profesí?

Ivan LEFKOVITS, imunolog

Někteří lidé měli štěstí a to štěstí jsem měl já také, že mým šéfem byl jeden význačný imunolog dánského původu, nositel, později nositel Nobelovy ceny a on mně nabídl místo a potom už jsem nemusel vlastně nic jiného dělat, než pilně pracovat. A potom už všechno šlo hladce. To, co bylo důležité, vlastně, že jsem měl nejenom dobrého šéfa, ale dobré spolupracovníky a byl to velmi bohatý ústav, nejenom proto, že Švýcarsko je bohaté, ale ten ústav samotný, který podporován farmaceutickou firmou Roche, Hoffmann-La Roche, ten měl vlastně neomezené prostředky, takže když člověk si vymyslel dobrý projekt, mohl pracovat bez jakýchkoliv dalších zábran nebo obtíží.

Daniela DRTINOVÁ, moderátorka

Přemýšlel jste někdy o tom, jak by vypadala vaše kariéra, pokud byste neemigroval?

Ivan LEFKOVITS, imunolog

To je velmi obtížná otázka, protože záleží na tom, kdy bych se dostal do nějaké pozice, která by byla srovnatelná. Česko, Československo bylo v té době sice na vysoké úrovni v tom smyslu, že **Akademie věd** poskytovala ty nejlepší možnosti uvnitř Československa, ale byla natolik izolovaná od světa, od západního světa, od Ameriky, že v podstatě kromě toho, že jsme měli dobrý přístup k literatuře, neměli jsme tady nic v té době. A já bych vaši otázku převzal a obrátil bych to tak, že myslím si, tím, že jsem emigroval, tak jsem umožnil pro sebe dosáhnout to, co jsem chtěl, ale doufám aspoň, že v rámci toho, že po 89. roce jsme udělali v Česku řadu středoevropských imunologických škol, tak že tyto letní školy imunologie vlastně vrátily Československu to, co bych jim ubral tím, kdyby tady byly dobré poměry a já bych odešel odsud.

Daniela DRTINOVÁ, moderátorka

Ano, vy se angažujete i na poli vědní politiky v České republice, už jste to naznačil, spolupracujete s **Akademii věd**. Jaký je největší problém české vědy podle vás, jsou to jenom peníze?

Ivan LEFKOVITS, imunolog

Momentálně v první řadě jsou to peníze a to v tom smyslu, že jestli dovolíte, já spojím i tu otázku exilu i peníze, v tom smyslu, že nyní je jedna důležitá konference o exilu a kdybysme ji nedělali, tak za 20 let by se nás ptali lidé, proč jsme to nedělali. A zrovna tak ale je to i s penězma. **Akademie věd** má podle mého názoru málo penze. Já jsem tady všechno slyšel, jak je to s penězma v Česku obtížné a já bych ani, mně nejde o to, aby ze státní kasy přišlo víc peněz, ale mně jde o to, aby ty peníze, které jsou pro vědu, aby skutečně šly pro vědu, do základního výzkumu. To, co se tady děje, vy dobře víte, že tady existuje nějaký úřad pro výzkum a vývoj a výzkum, nebo výzkum a vývoj, to jsou dvě slova, dvě písmenka V a V, výzkum a vývoj. A podle mého názoru to je hrozný, protože tam schází slovo V jako věda. To by měla být instituce pro vědu a výzkum a ne výzkum a vývoj. A kdyby ty peníze, který stát na to dává, a **grantové agentury**, kdyby to skutečně šlo na vědu, to by bylo dobré. A poslední jako poznámka k tomu. Já jsem řekl na začátku, náš ústav byl financován farmaceutickým průmyslem a ten farmaceutický průmysl dával v podstatě neomezený obnos nám pro výzkum. By absolutně nepřicházelo v úvahu, aby obráceně, aby výzkum, aby farmaceutický průmysl žádal od státu peníze, farmaceutický průmysl má dávat pro vědu a ne obráceně. A o to mně jde a já jsem členem Sněmu **Akademie věd** a sleduju tyto události dost s bolestnými pocity, že **Akademie věd** místo toho, aby vytvořila situaci a teď se vracím k tomu, jak nás budou posuzovat za 20 let, že za 20 let se řekne, vy jste nedali v roce 2010 a 2011 dost peněz vědě a teď nám to schází. Aby nám toto nevyčetli, věda musí mít dost peněz.

Daniela DRTINOVÁ, moderátorka

Pane profesore, já vám děkuji. Přeji vám dobrou noc. Na shledanou.

Ivan LEFKOVITS, imunolog

Děkuju pěkně, na shledanou.

<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096898594-udalosti-komentare/211411000370525/obsah/158552-vedci-v-exilu/>